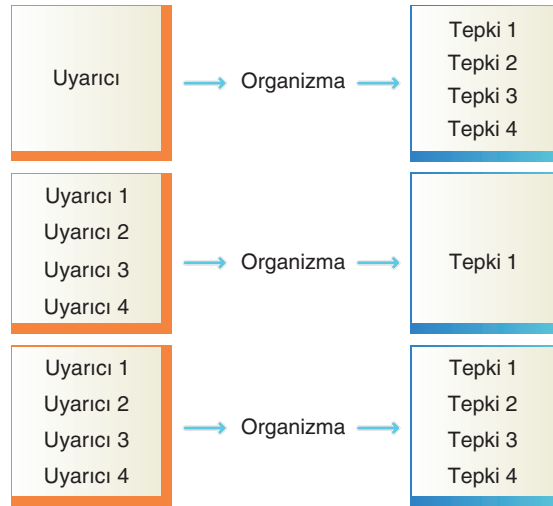

PSİKOLOJİNİN TEMEL SÜREÇLERİ**DAVRANIŞIN OLUŞUM SÜRECİ**

Psikolojide davranışların nedenlerine **uyarıcı**, uyarıcılara karşılık meydana gelen davranışlara **tepki** denir. Böylece davranışın oluşum sürecindeki neden-sonuç ilişkileri U-T formülüyle açıklanır. Ancak nedenleri bulmak kolay değildir. Çünkü davranışlar üzerinde dışarıdan olduğu kadar organizmanın içinden gelen etmenlerin de rolü vardır.

Biyolojik ve Psikolojik Süreçler

Canlıların biyolojik ve psikolojik yanı vardır. Bu yapılar birbirini etkiler. Yani beden zihni, zihin bedeni etkiler. Örneğin yorulduğumuz zaman zihinsel işlevlerde zayıflama ve dikkatsizlik ortaya çıkmaktadır.

Çağdaş psikolojide psikolojik süreçlerin, biliş ve duyguların bedende meydana geldiği bilinmektedir. Örneğin heyecanlanan bireyde kas gücü artar ve normal zamanda yapamadığı bazı davranışları yapabilir hâle gelir. Bu işleri yaparken sinir sisteminin sempatik bölümü harekete geçer ve kan, kaslara ve beyne daha fazla yönlendirilir.

Bedenimizde psikolojik süreçlerle yakından ilişkili olan sistem, sinir sistemidir. Sinir sistemi omurganın içindeki omurilik ve kafatasının içindeki beyinden oluşur. Beyin; arka beyin, ön beyin ve orta beyin olmak üzere üç bölümden oluşur.

Arka beyin; medula, serebellum (beyincik) ve ponsdan oluşur. Medula omurilikle beyin bağlantı yaptığı ara yerde bulunur.

Beyinciğin görevi ise kas faaliyetlerimizi koordine ederek hareketlerimizi düzgün ve akıcı hâle getirmektir. Beyinciğinde sorun olan insanlar dengelerini sağlayamazlar.

Orta beyinde işitme ve görme ile ilgili önemli işlevler gören nöronlar vardır. Bu nöronlar ışık kaynağına yönelmemizi sağlar.

Ön beyin; talamus, hipotalamus, limbik sistem, serebrum ve beyin kabuğundan oluşur. Talamus, duyu organlarından gelen nöronların beyin kabuğu ile olan ilişkisini sağlar. Hipotalamus, heyecanların ve arzuların denetlendiği merkezdir. Limbik sistemin heyecan yaşantısı, saldırma ve kaçma davranışlarıyla ilişkisi vardır. Serebrum insanda en gelişmiş beyin yapısıdır. Serebrumu örten girintili çıkıntılı yüzeye **serebral korteks** veya **beyin kabuğu** adı verilir.

Kalıtım ve Çevre

Davranışlarımız türe özgü kalıtım ve ana-babadan gelen bireysel genetik ana yapı tarafından belirlenmektedir. İnsan belli davranışlar için gizil güce sahiptir. Fakat gizil gücün bir sınırı bulunmaktadır.

Tek bir türün bütün üyeleri onları türün özellikleri ile donatan bir kalıtımı paylaşırlar. Ancak türün içinde yer alan kalıtsal değişiklikler, bireyler arası farklılıklara yol açmaktadır.

DİFnot

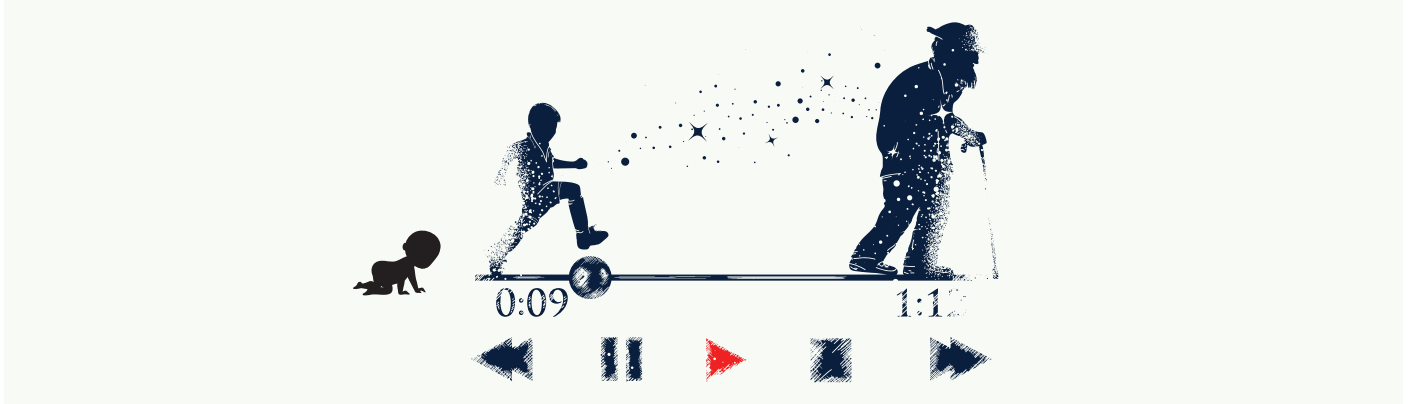
Yapılan araştırmalarda zekâ, heyecan gibi özelliklerin büyük bir bölümünün kalıtım tarafından belirlendiği görülmüştür. Zekâ üzerinde yapılan araştırmalarda tek yumurta ikizlerinin zekâ düzeyleri korelasyonu 0.88 iken, çift yumurta ikizlerinde korelasyon 0.64'e düşmektedir.

Çevre denildiğinde insan davranışlarını etkileyen ve kalıtsal olmayan bütün etkenleri içerir. **Çevre**, insanların ve canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri, karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamdır. Davranışların büyük bölümü üzerinde hem kalıtımın hem de edinilmiş donanımın etkisi vardır. Doğuştan donanım, davranış için gerekli alt yapıyı, gizil gücü sağlar. Edinilmiş donanım ise bu gücün gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini tayin eder.

YAŞAM BOYU GELİŞİM

Gelişim, döllenmeden ölüme dek organizmanın büyüme, olgunlaşma ve öğrenmelerinin etkisiyle gerçekleşen sürekli bedensel, zihinsel ve psikolojik değişimlerdir. **Olgunlaşma**, kalıtımın etkisiyle organizmanın kendisinden beklenen işlevleri yerine getirebilecek düzeye ulaşmasını sağlayan biyolojik değişimleri kapsar. **Büyüme**, boy, kilo ve iç organların yapısında ve büyüklüğünde meydana gelen değişimlerdir.

Gelişim yaşam boyu devam eder. Büyümenin sonlanmasıyla ya da olgunlaşmayla tamamlanmaz. Doğumdan ölüme kadar ortaya çıkan fiziksel, bilişsel, duygusal gelişmeler bir bütündür ve farklı dönemlerde gerçekleşir.

Öğrenme ile olgunlaşma birbiriyle ilişkilidir. **Öğrenme**, tekrar ve yaşantılar sonucunda davranışlarda meydana gelen kalıcı değişikliklerdir. Bazı davranışların öğrenilebilmesi için olgunlaşma şarttır. Örneğin çocukların çatal-kaşık kullanabilmeyi öğrenebilmesi için, kemik ve kas yapısının gelişmiş olması gerekir.

Belli bir dönem için beklenen beceri ve davranışlara **gelişim görevi** adı verilir. Bireyler içinde bulunduğu gelişim dönemine uygun davranışları kazandıklarında hem kendileriyle hem de toplumsal çevreyle barışık hâle gelirler.

Yenidoğan

Doğumdan sonraki ilk ay yenidoğan olarak adlandırılır. Yenidoğan bebeğin başı diğer organlara göre daha büyüktür. Baş vücudun dörtte biri büyüklüğündedir. Sindirim sistemi anne sütü ya da ona benzer gıdaları sindirebilecek kapasiteye sahiptir.

Bebek doğduğunda tüm duyuşal süreçleri etkindir. Bebeğin görme duyumu gelişmiştir. Birbirinden farklı tatları ve kokuları ayırt edebilir. Emme refleksi aktiftir.

Doğumdan birkaç saat sonra bile yenidoğan, bazı karmaşık davranışları öğrenebilmektedir. Örneğin belli bir ses tonu işittiğinde başını sağa çevirerek, zil sesi işittiğinde ise gözünü sola çevirerek tatlı sıvıyı elde etmeyi öğrenebilmiştir.

Bağlanma, çocuk ile bakım veren kişi arasında gelişen ilişkide, çocuğun bakım veren kişiyle yakınlık arayışı ile kendini gösteren, özellikle stres durumlarında belirginleşen, tutarlılığı ve sürekliliği olan duygusal bağlıdır.

İlk temel ilişki olan anne-çocuk ilişkisi, sonraki yaşam dönemlerindeki bağlanmalar için örnek olur.

ÖRNEK-1

Beş yaşındaki Derya, kekeleyerek konuşmaktadır. Kreş arkadaşları böyle konuştuğu için Derya ile alay etmektedir. Derya gün geçtikçe daha içe kapanık bir çocuk olmaya başlamıştır.

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisine örnektir?

- A) Gelişim yaşam boyu devam eder.
- B) Bazı dönemlerde gelişim hızlanır.
- C) Gelişim alanlarından birindeki değişme diğer alanları da etkiler.
- D) Gelişimde kritik dönemler vardır
- E) Gelişimde bireysel farklar vardır.

ÖRNEK-2

Bir yaşındaki Ahmet'in aşağıda verilen davranışlarından hangisi, annesiyle kurduğu bağlanma ilişkisinin güçlü bir göstergesidir?

- A) Annesi müzikli oyuncaklarını çalıştırdığında gülümsemesi
- B) Annesi yanından ayrıldığında huzursuzlanması
- C) Annesi elinde biberonla odaya girdiğinde annesine bakması
- D) Tanımadığı insanlarla etkileşime girmekten çekinmesi
- E) Annesi oyuncaklarını uzaklaştırdığında ağlamaya başlaması

(2017-LYS)

Bebeklik ve Çocukluk

Yenidoğan bebek ortalama 15 ay içinde olgunlaşmaya bağlı olarak oturma, emekleme, ayağa kalkma ve kendi başına yürümeyi tamamlar. Aşağı yukarı her çocuk bu sırayı izleyerek gelişir.

İki yaşındaki çocuk, yetişkinin duyuusal yeteneklerinin hemen hemen hepsine sahiptir. Beynin gelişmesi devam eder. Boy uzaması yavaşlamıştır. Okul döneminde çocuğun boyu artar, daha karmaşık hareketleri yapabilir ve bedensel kuvvetinde bir artış olur.

Çocuk doğumunun ilk gününden itibaren bilişsel gelişim gösterir. İki yaşından altı yaşına kadar olan gelişimsel görevler; yürüme, katı yiyecekleri yeme ve konuşmayı kapsar.

Beş ile on iki yaş arasında önemli zihinsel gelişim yaşanır. Çocuk yedi yaşına yaklaştıkça toplama, çıkarma gibi zihinsel işlemleri başarmaya başlar. Sınıflama yapabilme becerisinde gelişme görülür. Cinsiyet rollerini öğrenmeye başlar. Çocuk hayal ile gerçeği ayırbilecek düzeye ulaşır. Dil ve konuşma da düzenli bir sıra izler. 5-6 yaş civarında dilin inceliklerini öğrenerek dili etkili bir şekilde kullanmaya başlar.

Çocukluk döneminde sosyal ve duygusal gelişim de hızlıdır. Çocuk önce annesine sonra babasına ve yakın çevresindekilere karşı güven duygusu geliştirir. İyi bir ortamda yetişen çocuk daha başarılı şekilde bilişsel gelişimini sürdürür. Bilişsel zemin çocuğun daha etkili, daha etkin sosyal ve duygusal gelişmesine yol açar.

Ergenlik

Ergenlik dönemi, çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan, bir dizi gelişimsel değişiklikleri içeren bir geçiş dönemidir. 12-20 yaş arasını kapsar. 11-15 yaş arası erenlik, 16-19 yaş arası ergenlik olarak ifade edilir.

Fiziksel gelişim ergenlik döneminde de devam etmektedir. Ergenlikte bedenin genel görünümünde fizyolojik yapı ile ilgili önemli değişimler yaşanır. Salgı bezlerinin bol miktarda hormon salgılamasıyla cinsiyet özellikleri gelişmeye başlar. Bu fizyolojik değişimle birlikte ses değişir, boy birden uzamaya başlar. Önce el ve ayaklar sonra kol ve bacaklar daha sonra da beden hızla büyür. Boy ve kilo artar. Organların orantı değişimleri ergenlerin hareketlerinde dengesizlik ve koordinasyon bozukluklarına yol açabilir. Sakarlık böyle bir sonuçtur. Erkeklerde kas gelişimi, kızlardan daha fazladır.

Bu dönemde bilişsel gelişim hızlıdır. Bireyin kişilik yapısı gelişir ve bireyin ahlak anlayışında olduğu kadar kendini algılayış tarzında da temel değişiklikler görülür. Soyut düşünür, genellemeler yapar ve soyut kavramları kullanarak bir durumdan diğer duruma geçebilir. Bir sorunun çözümü için olası seçenekler üzerinde düşünebilir.

Gençlik ve Ergenlik Görevleri

Ergenlik döneminin özelliklerini hızlı mizaç değişiklikleri, psikolojik bakımdan değişiklik ve bağımsızlık duygusu oluşturur.

Buluğ çağındaki bireyin fiziksel görünümünde ve iç salgı bezlerinde meydana gelen farklılıklar kendilik değerini, mizacı, ebeveyn ve karşı cinsiyetten bireylerle ilişkileri olumsuz etkiler.

Fizyolojik değişime paralel olarak ergen psikolojik değişimlere de uyum sağlamaya çalışır. Dış görüntüsüne fazla önem verir. Başkalarının onun nasıl gördüğü oldukça önemlidir. Değişen vücut yapısıyla bazen utanır bazen gurur duyar.

Duygusalıktı artmıştır. Sevgi, dostluk, öfke, üzüntü gibi duygular birbiri ardı sıra yaşanabilir. Kendisine ait bilgileri gizli tutar, içe dönüktür. Kendine güvenemediği hâlde, son derece güvenli görülür.

Ergenlik dönemi gelişim görevleri ise şunlardır:

- ✓ Kimlik kazanma
- ✓ Bedensel özelliklerini kabul etme
- ✓ Yaşlılarıyla (her iki cins) yeni ve olgun sosyal ilişki geliştirme
- ✓ Ana-baba ve diğer yetişkinlere karşı bağımsız bir kişilik geliştirme
- ✓ Kendisiyle ilgili kararları alıp uygulayabilme
- ✓ Kendi cinsiyetine uygun sosyal rolleri benimseme
- ✓ Değerler ve ahlak sistemi geliştirme
- ✓ Bir mesleğe doğru yönelme ve hazırlanma, akran gruplarına girme
- ✓ Toplumsal sorumluluk almaya istekli olma
- ✓ Toplumsal değer ve normları öğrenip bir dünya görüşü geliştirme

Kimlik Gelişimi

Kimlik, bireylerin kendine özgü duyguları, değer yargıları ve davranışlarının, geçmiş yaşantılarının bıraktığı izlerle oluşturduğu bütüne denir. Kimliğin kazanılmasında toplumun bireye bakış açısı, değer ve normları önemlidir. Anne ve babanın ergenin davranışlarına yönelik uyguladıkları ödül ve cezalar kimlik oluşumunda etkilidir. Bu dönemde ergen, başarılı bir şekilde kimlik arayışını tamamlarsa kendine güvenen bir kişi olarak yaşamını sürdürür ve başarılı olur. Başarılı bir kimlik oluşturamazsa gelecek planı, ilişkiler, inanç ve ideoloji konularındaki sorularına cevap bulamaz ve “rol karmaşası” yaşar.

ÖRNEK-3

Birçok fiziksel ve psikolojik değişimin yaşandığı bir gelişim evresi olarak tanımlayabileceğimiz ergenlik dönemine ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Bireyler bu dönemde üremeyi gerçekleştirebilecek biyolojik olgunluğa ulaşır.
- B) Bu dönemde bireylerin boy ve kilosunda hızlı bir artış görülür.
- C) Fiziksel büyümenin farklı beden bölgelerinde farklı zamanlarda gerçekleşmesi sakarlık problemlerine yol açabilir.
- D) Ergenlerin çoğu kaygı verici denemeler yapar ve bu sürekli bir soruna neden olur.
- E) Fiziksel gelişimin en yoğun olduğu dönem cinsiyete göre farklılık gösterir.

(2016-LYS)

ÖRNEK-4

- Bağımsızlaşma sürecindeki bireyin kendine özgü bir kimlik oluşturduğu dönemdir.
- Bireyin cinsel gelişimini tamamladığı ve karşı cinse yöneldiği dönemdir.
- Akran gruplarının birey için öncelikli öneme sahip olduğu dönemdir.

Bu parçada özellikleri verilen gelişim dönemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bebeklik
- B) Çocukluk
- C) Ergenlik
- D) Yetişkinlik
- E) Yaşlılık

Yetişkinlik, İleri Yetişkinlik ve Yaşlılık

Erken yetişkinlik 20-34 yaşları arasında, geç yetişkinlik ise 35-54 yaşları arasındadır.

Bedensel gelişim gençlik döneminin sonuna doğru sona erse de beden sağlığı bakımından en verimli dönem ilk yetişkinlik dönemidir. Bu dönemde duyuların ve bedenin sağlıklı olması kişiye güven duygusu verir.

Yaş ilerleyip orta yaşlara gelindiğinde fiziksel güç kayıpları başlar. Çünkü artık organlarda ölen hücreler yenilenmediğinden organlar yıpranan kısımlarını tamir edememektedir. Görme ve işitme azalır, hareketler kısıtlanır, kemik ve kas yapısı zayıflar, kolayca hastalanma meydana gelir.

Gençlik dönemine kıyasla zihinsel yeteneklerde bir azalma olmaktadır. Ancak yaşlılığın getirdiği tecrübeler ortaya çıkan bu eksikliği başarıyla kapatmaktadır.

BİLİŞSEL VE AHLAKİ GELİŞİM KURAMLARI

Jean Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı dört dönemden oluşur. Bunlar duyuşsal motor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemidir.

Duyuşsal motor dönem 0-2 yaş arasını kapsar. Bu dönemde çocuk, nesne devamlılığı ve taklit becerisini kazanır.

İşlem öncesi dönem 2-7 yaş arasını kapsar. Mantıksal düşünce gelişmeye başlamıştır. Nesneler, ortak özelliklerine göre sınıflandırılabilir.

Somut işlemler dönemi 7-12 yaş arasındadır. Bu dönemde bilgi, sistemli ve mantıklı bir biçimde işlenebilir ama somut biçimde verilmesi şarttır.

Soyut işlemler dönemi 12 yaş üstünü kapsar. Bilişsel gelişimle beraber bireyin kişilik yapısı da gelişir. Mantıksal ve soyut düşünme başlar.

Bilişsel gelişimle ahlaki gelişim arasında paralellik kuran Jean Piaget, soyut işlemler dönemine doğru ilerledikçe çocukların özerkleştiğini söyler. Ona göre zihinsel açıdan gelişimi geri olan bireylerin ahlaki gelişimleri de geri kalacaktır. Piaget, 6-20 yaş arasını dış kurallara bağlılık dönemi, 21 yaş üstünü de özerklik dönemi olarak tanımlamıştır.

Lawrence Kohlberg, ahlaki gelişim kuramında daha çok adalet kavramı üzerinde durmuş ve ahlak gelişimini gelenek öncesi düzey, geleneksel düzey ve gelenek sonrası düzey olarak üçe ayırmıştır. Her bir dönemi de kendi içinde iki dönemde ifade etmiştir.

Gelenek öncesi düzeyde 1. dönem (ceza ve itaat eğilimi), yaklaşık olarak dört yaş çocuklarda hâkim olan ahlak anlayışıdır. Bu yaşta çocukları ceza ve itaat davranışları yönlendirir. İkinci dönem (saf çıkarıcı eğilim) 5-9 yaş aralığında yer alan çocuklarda görülen ahlak anlayışıdır. Bu dönem çocukları kurallara ihtiyacı karşıladığı sürece uyarlar.

Geleneksel düzeyin üçüncü döneminde (kişiler arası uyum), uyum davranışları belirleyen temel ilkedir. İyi olmak, başkalarıyla ilgilenmek, dürüst ve güvenilir olmak ve kurallara uymak bu dönemin temel özellikleridir. 4. dönemde (kanun ve düzen eğilimi) toplumsal sistem ve vicdan, davranışları yöneten temel ilkedir.

Gelenek sonrası 5. dönemde (sosyal sözleşme eğilimi) kurallara karşı koşulsuz bir uyum ortadan kalkmıştır. Toplumsal yapıya yarar sağlama, toplumun ihtiyacı ön plana çıkmıştır. 6. dönemde (evrensel ahlak ilkeleri eğilimi) bireyin düşüncesini temel ahlak ilkesi belirler. Ahlak ilkeleri ile yasalar arasında çoğu kez bir çelişki olmadığı için, ahlak ilkelerine uyan birey kendiliğinden yasaya uygun davranmış olur.

1. “İnsan gelişiminin ve davranışının en temel belirleyicisi, onun çağlar boyunca oluşmuş kalıtsal yapısıdır.”

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu yargıyı destekler niteliktedir?

- A) Zehra'nın son bir yıldır okuldaki arkadaşları gibi giyinmesi
- B) Murat'ın babasının teşvikiyle her gün kitap okumaya başlaması
- C) Selma'nın büyüdükçe dedesi gibi soğukkanlı davranmaya başlaması
- D) Yavuz'un aldığı eğitim sayesinde insanlara karşı daha kibar davranmaya başlaması
- E) Arda'nın stresli bir iş yerinde çalıştığı için son zamanlarda sinirli davranması

2. Bir insanın bir yere giderken oldukça panik içinde olduğunu gördük diyelim. Şimdi bu insan acaba işine geç kaldığı için mi panik içindedir? Yoksa çok sevdiği bir arkadaşıyla buluşacaktı ve randevusunu unuttuğu için arkadaşının onu orada beklemekten vazgeçtiğini mi düşünmektedir? Yoksa akşam eve giderken bineceği son otobüsü mü kaçırdı? Ya da bu durum onun zaten her zaman ki hâli mi? Yoksa gün içinde bunların hepsini yaşadığı için mi bu kadar panik olmuş durumda?

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisini temellendirmektedir?

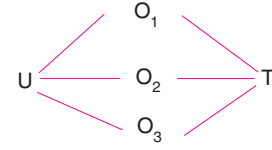
- A) İnsan davranışları tanımlanamaz.
- B) İnsan davranışlarını ortaya çıkaran şey genetik faktörlerdir.
- C) İnsan davranışı büyük ölçüde çevreyle şekillenmektedir.
- D) İnsan davranışları çok nedenli ve çok boyutludur.
- E) İnsan davranışları kolayca tahmin edilebilir.

3. Bireylerin fiziksel özelliklerinin belirlenmesinde kalıtım; alışkanlıklar, bilgi düzeyi ve yaşam boyunca elde edilen deneyimlerde ise çevre büyük ölçüde etkilidir.

Buna göre bireylerin alışkanlıkları, bilgi düzeyi ve yaşam boyunca elde ettiği deneyimler gibi unsurların tümü aşağıdakilerden hangisiyle adlandırılmaktadır?

- A) Sinir hücresi
- B) Güdü
- C) Doğuştan donanım
- D) Genetik yapı
- E) Edinilmiş donanım

4.

Verilen şekildeki uyarıcı-organizma-tepki ilişkisi aşağıdakilerden hangisinin gösterimi olabilir?

- A) Bazı uyarıcılar aynı organizmada farklı tepkilere neden olabilir.
- B) Aynı uyarıcı farklı organizmalarda aynı tepkiye neden olabilir.
- C) Farklı uyarıcılar farklı organizmalarda aynı tepkiye neden olabilir.
- D) Farklı iki uyarıcı aynı organizmada farklı iki tepkiye neden olabilir.
- E) Farklı uyarıcılar aynı organizmada farklı tepkilere neden olabilir.

5. J. Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre aşağıdakilerden hangisi bir bireyin 0-2 yaş arasındaki dönemini kapsayan duyuşal-motor dönemine ait bir özellik değildir?

- A) Çevreyi duyu organlarıyla öğrenme
- B) Nesne devamlılığı
- C) Kendinin bağımsız bir varlık olduğunun farkına varma
- D) Çevreyi etkilediğini fark etme
- E) Soyut düşünme

6. “Sosyal çevre, davranışların şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Belli grup ve çevrelerin belli davranış tipleri vardır. Günlük yaşantısı içinde birey, her an hem çevresiyle hem de kendisiyle sürekli etkileşim hâlinindedir. Dolayısıyla, insan davranışları etkileşimde bulunduğu çevresinden sürekli etkilenir.”

Bu açıklamaya aşağıdaki durumlardan hangisi örnek gösterilemez?

- A) Ergenlik dönemindeki bir bireyin arkadaş grubundaki bireyler gibi davranması
- B) Bir yetişkinin yoğun iş temposu yüzünden sinirli davranması
- C) Bir çocuğun anne ve babasının yanında uslu durması
- D) Hasta olan bir insanın çevrenin ilgisini çekmeye çalışması
- E) Uykusu gelen birinin oturduğu yerde uyuya kalması

7. • Nesneleri tek bir özelliğe göre gruplayabilme
• Soyut düşünebilme
• Hacim ve kütle korunum ilkesini kavrama
• Basit refleksleri gerçekleştirebilme

Bilişsel gelişim kuramına göre yukarıda verilen gelişim görevlerinin ait olduğu gelişim dönemleri aşağıdakilerin hangisinde doğru sıralanmıştır?

- A) Soyut işlemler / Somut işlemler / İşlem öncesi / Duyusal-motor
- B) İşlem öncesi / Somut işlemler / Duyusal-motor / Soyut işlemler
- C) Somut işlemler / Duyusal-motor / Soyut işlemler / İşlem öncesi
- D) Duyusal-motor / Soyut işlemler / İşlem öncesi / Somut işlemler
- E) İşlem öncesi / Soyut işlemler / Somut işlemler / Duyusal-motor

8. “Bebekken annemi özlediğimde ağladım; çocukken düş-tüğümde ağladım; gençken hayallerime kavuşamadığım için ağladım; yetişkinen çocuğum hasta olduğu için ağ-lardım. Şimdi bir ihtiyarım ve her şey için ağlar oldum.”

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisiyle özetlenebilir?

- A) Farklı uyarıcılar aynı organizmada aynı tepkilere neden olabilir.
- B) Farklı uyarıcılar aynı organizmada farklı tepkilere neden olabilir.
- C) Farklı uyarıcılar farklı organizmalarda aynı tepkiye neden olabilir.
- D) Farklı iki uyarıcı aynı organizmada farklı iki tepkiye neden olabilir.
- E) Aynı uyarıcı farklı organizmalarda aynı tepkiye neden olabilir.

9. On iki yaşından itibaren başlayan ve yaklaşık on dokuz yaşına kadar süren dönemde bireyler “Ben kimim?” “Na-sıl bir kişiliğe sahibim?” gibi sorular sormaya başlarlar. Bu sorular kimlik bunalımını ortaya çıkarır. Bireyler kimlik bunalımını çözmeye çalışırken çevresini araştırır, yeni kimlikleri dener, sonuçta bir kimlik oluşturur ya da oluştu-ramaz. Bireylere bu dönemde kimlik bunalımını aşmala-rında yardımcı olmak gerekir.

Bu parçada bahsedilen bireylerin aşağıdaki gelişim dönemlerinin hangisinde oldukları söylenebilir?

- A) Bebeklik dönemi
- B) Çocukluk dönemi
- C) Ergenlik dönemi
- D) Yetişkinlik dönemi
- E) Yaşlılık dönemi

1065046

ÖĞRENCİ NO										YANITLAR											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	A	B	C	D	E	12	A	B	C	D	E
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	A	B	C	D	E	13	A	B	C	D	E
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	A	B	C	D	E	14	A	B	C	D	E
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	A	B	C	D	E	15	A	B	C	D	E
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	A	B	C	D	E	16	A	B	C	D	E
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	A	B	C	D	E	17	A	B	C	D	E
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	A	B	C	D	E	18	A	B	C	D	E
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	A	B	C	D	E	19	A	B	C	D	E
9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	A	B	C	D	E	20	A	B	C	D	E
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	A	B	C	D	E						

DUYUMUN ÖZELLİKLERİ

Duyum

İçten ya da dıştan gelen uyarıcıların gerekli sinir hücreleri aracılığıyla beyin kabuğuna ulaşarak organizmayı etkilemesiyle oluşan yaşantıya **duyum** adı verilir. Yaşantının cinsi hangi duyu organının uyarıldığına bağlıdır. Kulak uyarılmışsa ses, burun uyarılmışsa koku, deri uyarılmışsa basınç duyumu yaşanır.

DİFnot

Her uyarıcı duyuma yol açmaz. Çünkü alıcılar her türlü uyarıcıya tepki vermez. Bir uyarıcının duyumla sonuçlanabilmesi için uyarıcının duyum eşikleri arasında olması gerekmektedir.

Bir uyarının duyu organları tarafından alınabilecek güce ulaştığı noktaya duyum eşığı denir. Alt eşik organizmanın uyarıcıları fark etmeye başladığı en hafif uyarıdır. Üst eşik duyulanabilen en yüksek uyarıcılar sınırır. Dünyanın kendi eksenini etrafında dönerken çıkardığı sesi duymamamız (üst eşığın üstü) virüsleri, mikropları göremememiz (alt eşığın altı) duyum eşığı ile ilgilidir.

Fark eşığı ise, organizmanın uyarıcılar arasındaki şiddet farklarını ayırt edebildiği seviyedir. Aynı zamanda şiddeti değişen bir uyarıcının da şiddetindeki farklılığın anlaşılması farklılaşma eşığı ile ilgilidir.

Aşırı ve Yetersiz Uyarılma

İç ya da dış uyarıcıların, organizmayı normal şiddetin üzerinde ve sürekli etkilemesi sonucu ortaya çıkan duruma **aşırı uyarılma** denir. Uzun süre yiyecek bulamama, susuz kalmak, bir işte yoğun çalışmak, soğuk ortamda kalmak aşırı uyarılmaya neden olur.

Bireyin içinde bulunduğu psikolojik durum da aşırı uyarılmaya neden olabilir. Korku, kaygı, sevinç ve üzüntüye yol açan uyarıcılarla karşılaşma aşırı uyarılmaya neden olur. Örneğin köpeklerden korkan bir kişinin تنها bir yerde köpekle karşılaşması durumunda duyduğu korku aşırı uyarılma değildir.

Yetersiz uyarılma, organizmanın normal etkinlikte bulunmasına yetmeyecek kadar az uyarıcı almasına denir. Yetersiz uyarılma uyarıcının alt eşığı geçmediği durumlarda ve toplam uyarıcı miktarının az olması durumlarında ortaya çıkmaktadır.

Organizma günlük hayatta belirli uyarıcıları almak zorundadır. Yapılan araştırmalarda uzun süre yetersiz uyarılma içinde kalan deneklerde çeşitli sıkıntı, hayal kurma, düşünme ve algılama bozuklukları görülmüştür. Hücre hapsinde bulunan mahkûmlarda psikolojik rahatsızlıklar gözlenmiştir.

Aşırı ve yetersiz uyarılma organizmanın uyumlu hâlini bozar. Organizmanın bu durumla baş etmeye çalışırken zorlanması onda huzursuzluğa ve gerginliğe yol açar. Bu nedenle organizma fizyolojik ve psikolojik uyumlu durumunu değişen koşullara karşı koruma eğilimi gösterir. Buna **dengeleme (homeostasis)** denir.

Alışma ve Duyarlılaştırma

Alışma, şiddetinde ve özelliğinde bir değişiklik olmadığı hâlde uyarıcının organizmadaki etkisinin bir süre sonra azalması ve kaybolmasıdır. Örneğin dışarıdan gelen trafiğin gürültüsü, üzerimize giydiğimiz elbisenin ağırlığı, parfüm dükkanındaki parfüm kokusu bir süre sonra fark edilmez.

Alışmanın psikolojik boyutu **duyarsızlaşmadır**. Duyarsızlaşma, sık karşılaşılan uyarıcıya gösterilen duygusal tepkinin azalmasıdır. Avukatlık yapan bir kişi ilk kez dava kaybettiğinde üzülmü ve etkilenir. Deneyimi arttıkça bu avukat duyarsızlaşır.

DİFnot

Alışma duyu organlarında, duyarsızlaşma duygularda gerçekleşir.

Organizmanın bir uyarıcıya karşı verdiği tepkinin miktarında ya da şiddetindeki artışa **duyarlılaştırma** denir. Duyarlılaştırma hâlinde kişi uyarıcıya karşı daha hassas hâle gelir. Örneğin birkaç defa evine hırsız giren kişi, bir tıkrıtda korku yaşar.

DİFnot

Alışma ve duyarlılaşmadaki ortak öge uyarıcıların tekrarlanmasıdır ancak alışmada tepki azalırken duyarlılaşmada tepki artar.

ÖRNEK-5

Esin ve Deniz yol çalışması yapılan gürültülü bir caddenin yakınındaki parkta kitap okumaktadır. Esin bir süre sonra “Burası gerçekten çok gürültülü, ilk oturduğumuzda bu kadar rahatsız olmamıştım ama son iki sayfada okuduklarım hakkında hiçbir fikrim yok. Daha sessiz bir yere gitmeye ne dersin?” diye sorar. Deniz “Ne garip! Senin aksine, ben ilk oturduğumuzda çok gürültülü olduğunu düşünmüştüm ama artık gürültünün farkında bile değilim. Yine de istersen başka yere gidebiliriz.” der.

Esin ve Deniz’in ortamdaki gürültüye dair bu deneyimleri, aşağıdaki kavram çiftlerinden sırasıyla hangisine örnektir?

- A) Alışma – Yetersiz uyarılma
- B) Duyarlılaştırma – Alışma
- C) Aşırı uyarılma – Duyarlılaştırma
- D) Duyarlılaştırma – Fark eşiği
- E) Fark eşiği – Yetersiz uyarılma

(2017-LYS)

ÖRNEK-6

Alışma ve duyarlılaştırma kavramlarıyla ilgili;

- I. Alışma ve duyarlılaştırmadaki ortak unsur uyarıcıların tekrarıdır.
- II. Alışmada uyarıcıya verilen tepki artarken duyarlılaştırmada azalır.
- III. Duyarlılaştırma hâlinde kişi, ilgili uyarıcıya karşı daha hassas hâle gelir.

İfadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) II ve III

(2023-AYT)

ALGI

Uyarıcıların duyu organları ve sinir sistemi yoluyla beyni ulaşmasına duyum denir. Duyumlar dış dünya ve bedenimize ilişkin edindiğiniz bilgilerin en yalın elemanlarıdır. Dış dünyayı duyumlardan çok algılarla tanırız.

Algı, insanın çevresindeki nesneleri, nitelikleri, ilişkileri duyu organları yoluyla tanıması, anlaması ve anlamlandırmasıdır. Örneğin dilin tat alması bir duyumdur. Bunun elma olduğunu anlamamız ise algıdır. Kulağın bir ses işitmesi duyumdur. Bunun kuş sesi olduğunu anlamamız algıdır.

Algı duyumla bağlıdır yani duyum olmadan algı meydana gelmez. Her duyum algı ile sonuçlanmayabilir. Örneğin bebeklerde daha çok duyum söz konusudur. Duyum herkeste aynıdır. Çünkü doğuştan gelen bir özelliğe sahiptir. Fakat algılama öğrenme yoluyla gerçekleştiği için kişilere ve zamana göre değişir.

Nesne Algılama

Organizma duyu organlarının sağladığı bilgiyi daima nesnelere dönüştürür. Kolun üzerinden gelen bir dizi basınç duyumunu sürünen bir böcek olarak algılanır. Uzaktan gelen sirene benzer ses yaklaşan bir cankurtaran olarak algılanır.

Nesne algılaması öğrenmeye dayanır. Kişinin nesneleri isimlendirebilmesi için nesneleri özellikleri ile önceden öğrenmiş olması gerekir.

Algıda Organizasyon (Örgütlenme)

Uyarıcıların, dolayısıyla duyumların örgütlenerek anlamlı bütünler hâline getirilmesi özelliğine **algıda organizasyon** denir. Nesneyi bütün olarak algılama, kısmen doğuştan gelen örgütleyici eğilimlerle yapılır. Bu eğilimler; bir zemin üzerinde bir şekil algılama eğilimi, gruplama eğilimi ve tamamlama eğilimidir.

Şekil-Zemin İlişkisi (Figür-Fon ilişkisi)

Nesneleri algılamak için şekil ve zemini birbirinden ayırarak algılarız. Her şeklin bir zemini vardır. Bazen şekli zeminden ayırarak bir gruplama yaparız. Bazen de zemini şekilden ayırarak bir gruplama yaparız.

Şekil-zemin algısı görmenin dışında diğer duyu organlarımız için de geçerlidir. Örneğin odaya sıktığımız parfüm kokusu şekil, oda kokusu ise zemin olarak algılanır.

Gruplama

Nesne algılamada etkili olan diğer bir örgütleyici eğilim uyarıcıların bir örüntüye göre gruplanmasıdır. İnsan iç ya da dış çevreden gelen uyarıları bazı ilkeler yardımıyla anlamlı bir bütün olarak algılamaktadır. Yararlanılan gruplama ilkeleri benzerlik, yakınlık ve devamlılıktır.

Benzerlik

Birbirine benzer uyarılar bir bütün olarak yorumlanır. Örneğin bir futbol sahasındaki iki ayrı takımın üyeleri forma renklerinin benzerliklerine göre ayırt edilebilir.

Yakınlık

Birbirlerine yakın olan uyarıcıları bir grup olarak algılarız. Örneğin bir sınıfta yan yana oturan öğrencileri ikiye bölerek gruplar halinde algılarız.

Süreklilik

Birbirini takip eden uyarılar birbirleriyle ilişkili olarak algılanır.

Tamamlama

Bireylerin eksik uyarıları bir bütüne örgütleyerek algılama eğilimi tamamlamadır. Organizma uyarıcılar arasındaki boşlukları doldurarak örgütler. Uyarıcıları kopuk uyarılar yerine bütün bir nesne algılarız. Bir kısmını duyduğumuz bir şarkı sözünün tamamını algılamak algıda örgütlemenin tamamlama ilkesine örnektir.

Algısal Değişmezlikler

Önceden tüm yönleriyle öğrenilen nesnelerin içinde bulundukları değişik koşullara rağmen aynı olarak algılanması eğilimine **algıda değişmezlik** adı verilir. Örneğin alacakaranlıkta evimize uzaktan bakınca yerini, rengini biçimini ve büyüklüğünü tam olarak görmediğimiz hâlde onu tümüyle önceden tanıdığımız evimiz olarak algılarız.

Algısal değişmezlikler üç biçimde ele alınmaktadır. Bunlar büyüklük değişmezliği, şekil değişmezliği ve renk değişmezliğidir.

Nesneler değişik uzaklıklarda da olsa onları aynı büyüklükte algılamamıza **büyüklik değişmezliği** denir. Örneğin havadaki uçağı gerçek boyutlarıyla algılarız.

Nesneler değişik ortamlarda farklı renklerde görünseler bile biz onları yine önceki renkleri ile algılarız. Buna **renk değişmezliği** denir. Örneğin kömür ay ışığında parlak görünmesine rağmen biz kömürü yine siyah olarak algılarız.

Nesneler değişik biçimlerde de olsa onları önceki biçimi ile algılama eğilim gösteririz. Buna **şekil değişmezliği** denir. Evin kapısına nereden bakarsak bakalım yine dikdörtgen olarak görürüz.

Derinlik Algısı

Nesnelerin üç boyutlu görüntüsü vardır. Bunlar yükseklik, genişlik ve uzaklıktır. Nesneleri birbirine göre yakında ya da uzakta algılama **derinlik algısı** olarak tanımlanır. Nesneler bize üç boyutlu olarak görülür. Oysa bu nesnelerin ağısı tabakaya düşen görüntüleri 2 boyutludur. Nesneleri üç boyutlu görmemizi sağlayan bazı ipuçları vardır. Yüksekte bulunan görüntülerin daha uzakta alçakta bulunan görüntülerin ise daha yakında algılanması, nesnelerin birbiri arkasında bulunması, nesnelerin ışıklı, gölgeli soluk ya da bulanık görünmeleri derinlik algısına yol açmaktadır.

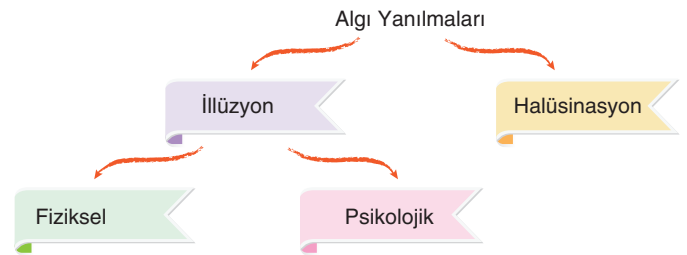
Algı Yanılgıları

İç ve dış çevreden gelen uyarıcıların yanlış yorumlanmasına ya da hiç uyarı yokken algılama olmasına **algı yanılgısı** denir. Var olan uyarıcıların yanlış algılanmasına **illüzyon** denir. Olmayan bir uyarıcının algılanmasına ise **halüsinasyon** denir. Yanılsama her insanda aynı şekilde yanlış algılamaya neden oluyorsa buna **fiziksel illüzyon**; korku, kaygı, beklenti gibi nedenlerle ortaya çıkan yanılsamaya ise **psikolojik illüzyon** denir.

Algıyı Etkileyen Faktörler

Dikkat (Algıda Seçicilik)

Algının en belirgin özelliği seçici olmasıdır. Günlük hayatta duyu organlarımıza çok sayıda uyarıcı gelmektedir. Ancak bunların büyük çoğunluğu algılanmaz. Kişi birçok uyarıcıdan dikkatini çeken uyarıcıları algılayarak diğerlerinin ya farkında değildir ya da onları çok belirsiz algılar. Demek ki insan çevresindeki her uyarıcıyı değil dikkatini yoğunlaştırdığı uyarıcıları algılamaktadır.

Dikkatin belirli nesne ve olaya çevrilerek yalnız onunla ilgili uyarıcıların algılanmasına, diğer uyarıcılarla az ya da hiç ilgilenilmemesine **algının seçiciliği** denir. Algıda seçicilik uyarıcının özelliklerinden ya da bireysel özelliklerden kaynaklanabilir. Hareket, uyarıcının şiddeti ve büyüklüğü, tekrar, değişiklik, zıtlık, gariplik uyarıcının özelliklerinden kaynaklanan algıda seçiciliğe örnektir. İhtiyaçlar, ilgiler, beklentiler ve meslek ise bireysel özelliklerden kaynaklanan algıda seçiciliğe örnektir.

Güdü ve İhtiyaçlar

İnsanların istek ve ihtiyaçları algılamalarını etkiler. Bunun için yapılan bir araştırmada aç ve tok olan anaokulu öğrencilerine ışıklı buzlu cam arkasından birtakım nesneler gösteriliyor. Aç olan öğrencilerin bu karartıları yiyeceklerle, tok olan öğrencilerin ise oyuncaklara benzettikleri görülmüştür.

Psikolojik Durum

Neşeli, öfkeli, kaygılı, üzüntülü gibi duygu durumları yaşayan bireylerin uyarıcılara verdiği tepkiler değişiklik gösterir. Bu nedenle aynı uyarıcılar aynı kişide farklı zamanlarda değişik şekillerde algılanabilir. Örneğin neşeli olduğumuz zamanlarda bize yapılan şakalara olumlu tepki verirken keyifsiz olduğumuz zamanlarda yapılan şakalara öfkeyle karşılık vermemiz gibi.

Geçmiş Yaşantı ve Deneyimler

İnsanlar uyarıcıları anlamlandırırken geçmişte yaşadıkları olayların ya da tecrübelerinin etkisiyle algılama eğilimine sahiptirler.

Örneğin denizde boğulma tehlikesi geçiren veya bir yakını kaybeden kişi için bir filmde gördüğü deniz manzarası acı ve hüznün, tatlı anıları olan kişide ise sevinç ve mutluluk oluşturur.

Tutumlar

Tutum, kişinin belirli bir olay durum ya da nesneye karşı önceden belirlemiş bir tepkide bulunma eğilimine denir. İnsanlar olayları genellikle kendi tutumları çerçevesinde algırlar. Örneğin bir futbol takımının taraftarları kendi oyuncularının her davranışını iyi, güzel ve mantıklı bulurken, rakip takımın oyuncularının her davranışını ise kötü veya mantıksız olarak değerlendirir.

Algılamaya Hazır Oluş

Birey algılamaya hazır olduğu konularla ilgili uyarıları öncelikle algılar. İnsanın mesleği, ilgileri, ihtiyaçları, beklentileri ve hazırlık durumu algıyı etkiler. Örneğin geziye giden mimar ile ziraat mühendisini ele alacak olursak mimar daha çok mimari yapılarla ilgilenirken, ziraat mühendisi ağaçlar, çiçekler ve yeşil alanlarla ilgilenir.

Kuvvetli Duygular

Duygular neyi nasıl algılayacağımızı etkiler. Sevdiğimiz insanların olumlu taraflarını, sevmediğimiz insanların ise daha çok olumsuz taraflarını algılarız.

Toplumsal Çevre ve Kültürün Algıya Etkisi

Birey içerisinde bulunduğu toplumun değerlerini öğrenerek sosyalleşir. Dolayısıyla insanın algılaması da bu değerler ve kurallara göre biçimlenir. Örneğin Hindistan sokaklarında serbest olan inekler Hintli birisi için kutsal varlıklar olarak algılanırken, yabancı bir turist tarafından ise anlamsız ve garip bir durum olarak algılanabilir. Bu durumun nedeni kişilerin kültürlerinin farklı olmasıdır.

Belirli bir süre içinde kişinin ayırt edici tepkiler yapabildiği çevre, özellik ve varlıkların tümüne **algı alanı** denir. Bilgisayarda oyun oynayan kişi için algı alanı bilgisayarla sınırlıdır. Annesi yemek için seslendiğinde bu kişinin algı alanı değişmiş olur.

Duyum ve Algı Arasındaki Farklar

- ✓ Duyum, bir duyu organının uyarılmasıyla meydana gelen basit bir olaydır. Algılama ise bilişsel, duygusal, deneyimsel süreçlerin işe karıştığı karmaşık bir olaydır.
- ✓ Bireyde önce duyum, sonra algı gerçekleşir.
- ✓ Duyumlar nesneldir, algı ise öğrenmeye bağlı olduğu için kişiden kişiye değişebilir, yani öznelidir.
- ✓ Duyumda uyarıcılar tek tek alınırken, algıda uyarıcılar bir bütün olarak anlamlandırılır.

1. • Kazak çok yumuşakmış.
• Bu şarkıyı uzun zamandır dinlememiştim.
• Parfümünün kokusunu çok beğendim.
• Simitlerin tadı damağımda kaldı.

Bu cümlelerde aşağıdaki duyumlardan hangisiyle ilgili bir örnek bulunmamaktadır?

- A) İşitme duyumu
B) Tatma duyumu
C) Dokunma duyumu
D) Koklama duyumu
E) Görme duyumu

2. **Uyarıcıların duyumsanmaya başladığı en alt nokta ile uyarıcıların duyumsandığı en üst nokta arasında kalan yer aşağıdakilerden hangisiyle tanımlanmaktadır?**

- A) Duyum eşiği
B) Duyum
C) Duyu organı
D) Duyarsızlaşma
E) Duyarlılaştırma

3. “Yaşlandıkça en ufak bir seste uyanır oldum, gençken böyle değildi. Eve gelir gelmez uykuya daldımda bir daha da top patlasa uyanmazdım. Şimdi her şey ne kadar da farklı.” **diyen bir kişinin bu durumuyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**

- A) Sese alışma yaşamaktadır.
B) Sese karşı duyarlı hâle gelmiştir.
C) Sesi artık algılayamamaktadır.
D) Ses onun için yetersiz uyarılmaya neden olmaktadır.
E) Sese karşı duyarsızlaşmıştır.

4. **Uyarıcıların zihin tarafından tanınması, anlaşılması, anlamlandırılması, sınıflandırılması ve yorumlanması süreci aşağıdakilerden hangisiyle tanımlanmaktadır?**

- A) Duyum
B) Duyum eşiği
C) Dengelenme (Homeostasis)
D) Farklılaşma eşiği
E) Algı

5. “Oturmuşum İstanbul Boğazı’na karşı... Önümde uçsuz bucaksız deniz, denizin üstünde balıkları avlamaya çalışan martılar... Bir gemi geçiyor uzaklardan...Geminin içinde insanlar... Kimi güverteye çıkmış denizi izliyor benim gibi kimi de içeride almış yanına çayını, gazetesini okuyor. İşte güneş de gösterdi yüzünü.”

Bu parça algıyla ilgili aşağıdaki kavramlardan hangisine örnek oluşturur?

- A) Derinlik algısı
B) Algıda değişmezlik
C) İllüzyon
D) Halüsinasyon
E) Algı alanı

6. Bir otomobili aşağıda verilen hâliyle görmemize rağmen onu bu hâliyle değil hep bildiğimiz hâliyle algılamaya devam ederiz.

Bu durum algının hangi özelliğiyle açıklanabilir?

- A) Algı yanılsaması
B) Algıda değişmezlik
C) Algıda tamamlama
D) Şekil-zemin ilişkisi
E) Zaman ve mekân algısı

7. “Beyaz bir kâğıt üzerindeki siyah yazıların üstte olarak algılanması” **aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ilgilidir?**

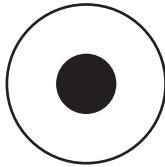
- A) Şekil-zemin algısı
- B) Algıda değişmezlik
- C) Psikolojik illüzyon
- D) Algıda tamamlama
- E) Zaman ve mekân algısı

8. Başarı öyle kolay elde edilen bir şey değildir. Başarı, tesadüflerle de gelmez. Başarı, kişiye altın tepside de sunulmaz. Başarı, kestirme yolları sevmez. Başarı, zoru sever. Başarı, emeği ve alın terini sever. Başarı, onu isteyen gider.

Bu parça okunurken sıklıkla yazılan “Başarı” kelimesinin dikkat çekmesi algıda seçiciliği etkileyen hangi faktörle ilgilidir?

- A) Uyarıcının şiddeti ve büyüklüğü
- B) Zıtlık
- C) Değişiklik
- D) Tekrar
- E) Tuhaflık

9. Şekil I'deki koyu renkli çemberle Şekil II'deki koyu renkli çember aynı boyuttadır. Fakat biz Şekil II'deki koyu renkli çemberi Şekil I'deki koyu renkli çemberden daha büyümüş gibi algılarız.

Şekil I

Şekil II

Bu parçada açıklanan durum aşağıdakilerden hangisine örnek verilebilir?

- A) Algıda değişmezlik
- B) Algıda seçicilik
- C) Algıda tamamlama
- D) Algıda süreklilik
- E) Algıda yanılsama

10.

Yukarıda verilen şekillerde belli noktalar eksik verilse dahi yine de onları tam bir çember ve kare olarak algılamamız aşağıdakilerden hangisine örnektir?

- A) Algıda değişmezlik
- B) Algıda seçicilik
- C) Algıda tamamlama
- D) Şekil-zemin ilişkisi
- E) Algıda yanılsama

11. Kişinin uzun süre çok gürültülü bir ortamda ya da çok kalabalık bir yerde bulunması, sürekli bir yerinin ağrması organizmada huzursuzluğa ve gerginliğe yol açar.

Bu parçada sözü edilen durumlar aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ilgilidir?

- A) Duyarsızlaşma
- B) Duyarılma
- C) Aşırı uyarılma
- D) Yetersiz uyarılma
- E) Dengeleme

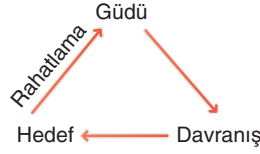

1065047

ÖĞRENCİ NO		YANITLAR	
1	0 0 0 0 0 0	1	A B C D E
2	1 1 1 1 1 1	2	A B C D E
3	2 2 2 2 2 2	3	A B C D E
4	3 3 3 3 3 3	4	A B C D E
5	4 4 4 4 4 4	5	A B C D E
6	5 5 5 5 5 5	6	A B C D E
7	6 6 6 6 6 6	7	A B C D E
8	7 7 7 7 7 7	8	A B C D E
9	8 8 8 8 8 8	9	A B C D E
10	9 9 9 9 9 9	10	A B C D E

DÜRTÜ VE GÜDÜLER

Organizmada denge aşırı ve yetersiz uyarımlar sonucunda bozulabilir. Bu denge açlık, susuzluk, uykusuzluk gibi biyolojik nedenlerle olabileceği gibi psikolojik ve toplumsal nedenlerden de kaynaklanabilir. Örneğin, kişinin stresli ve gergin olması yemek yeme ve uyuma düzenini aksatabilir. Dolayısıyla organizmanın yaşamını sürdürmesi ve mutlu olabilmesi için denge durumunu koruması gerekir.

Dürtü ve Güdü ile İlgili Kavramlar

Güdüleyici Durum

Güdüleyici durum kişiyi belli bir hedefe iten gereksinimleri içerir. Örneğin organizmadaki açlık, susuzluk, uykusuzluk fizyolojik alanda; üstün olma, beğenilme, başkalarıyla olma ise sosyal alanda güdüleyici durumdur. Bu aşamaya güdü denilmektedir.

Organizmanın ihtiyacını gidermek amacıyla dürtü yönünde harekete geçmesine **güdü** denir. Örneğin susuzluk bir dürtüdür. Kişinin susuzluk dürtüsüne bağlı olarak su ihtiyacını karşılamaya gitmesini sağlayan güdüdür. Güdü; kişinin gereksinimlerini, isteklerini, dürtülerini kapsayan bir kavramdır. Güdü, bir davranışı başlatan, sürdüren ve yönlendiren dürtüsel bir etkinliktir.

Davranış

Güdü'nün başlattığı hedefe yönelik eylemlerdir. Bu eylemler ya hedefe yaklaştıran ya da hedeften uzaklaştırandır. Uykusuz bir kişinin uyumak için harekete geçmesi ya da yalnız bir kişinin arkadaş bulması için harekete geçmesi hedefe yaklaştıran eylemlerdir.

Hedef: Pekiştireç, ödül veya ceza değeri olan uyarıcı veya durumdur. Aç bir insan için hedef açlığı gidermektir.

Rahatlama

Hedefe ulaşan kişinin gereksinimini gidermesiyle ortaya çıkan bir durumdur.

Güdülenme süreci bir döngüdür. Kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için bu zorunludur. Bu döngüyü tetikleyen ihtiyaçlar fizyolojik ve sosyal kaynaklıdır. Fizyolojik güdüler doğuştan donanım ile ilgili iken sosyal güdüler edinilmiş donanım ile ilgilidir.

Güdülenmiş davranışların özellikleri şunlardır:

- ✓ Güdüler davranışa yön verir. Bu davranışlar organizmanın isteğine göre değişir. Örneğin zengin olmak için çalışan bir iş adamının kendisini başarıya götürecek davranışları seçmesinde güdülenmiş olması etkilidir. Tatil yapmak yerine çalışması, şirketini geliştirecek planlar yapması, çevresini geliştirmesi onu hedefe yaklaştıran davranışlardır.
- ✓ Güdülenmiş davranış seçicidir. Her organizmanın ihtiyaç ve ilgileri birbirinden farklıdır. Organizma neye ihtiyaç duyuyorsa ona yönelir. Aç olan kişi yiyeceğe, susuz olan kişi ise suya yönelir.
- ✓ Güdülenmiş davranış, güdülenmemiş davranıştan daha verimlidir. Örneğin biri aç diğeri tok olan iki fare bir labirente koyulduğunda, aç olan farenin güdülenmesi yüksek olduğundan labirenti diğer fareye göre daha çabuk öğrenecektir.
- ✓ Güdülenmiş davranış yorucudur. Güdülenen organizma güdülendiği hedef yönünde harekete geçer, amacını gerçekleştirmek ister. Ancak amaç bazı durumlarda hemen gerçekleştirilemez. Bu durumda organizma hedeften sapma yerine ısrarcı davranarak hedefe ulaşmaya çalışır.

Pekiştireçler, Ödül ve Ceza

Pekiştireç, davranışı kuvvetlendirme amacıyla organizmaya verilen uyarıcılardır. Pekiştirme, bir davranışı kuvvetlendirmedir. Yani organizmanın istenilen bir davranışı tekrarlamasını sağlamaktır. Pekiştirilen davranış gelecekte de yapılmaya devam edilir.

Olumlu pekiştireç, davranışın ortaya çıkmasını artıran uyarıcılardır. Aç insana yiyecek, ödünü yapan çocuğa "aferin" demek olumlu pekiştireçlere örnektir.

Olumsuz pekiştireç, organizmaya verilmediği ya da ortadan kaldırıldığı zaman davranışın ortaya çıkmasını artıran uyarıcılardır. Elektrik şoku, rahatsız edici gürültü, acı, korku verici durumlar olumsuz pekiştirece örnek verilebilir. Annesinin sabah yatağını toplamayan çocuğun çizgi film seyretmesine izin vermemesi buna örnektir.

Ödül, organizmayı davranışa güdüleyen uyarıcılardır. Bir yarışma için belirlenen ödül yarışmaya katılımı artırır. Ödül, olumlu pekiştireçle aynı anlamda kullanılmaktadır. Çünkü olumlu pekiştirmede de kişiye hoşuna giden bir uyarıcı verilerek istenilen davranışı gelecekte de yapması beklenmektedir.

Ceza, istenmeyen davranışları azaltmak ya da ortadan kaldırmak amacıyla organizmaya verilen uyarıcıdır. Ceza kaçınma davranışını ortaya çıkarır. Emniyet kemerini takmayan kişiye para cezası kesilmesi gibi.

Birincil Gdüler (Fizyolojik)

Fizyolojik kaynaklı olan bu gdüler organizmanın temel ihtiyaçlarını karşılama ve yaşamını sürdürmesinde etkili olmaktadır. Açlık, susuzluk, cinsellik, annelik, oksijen ihtiyaç, uyku, dinlenme birincil gdülerdir.

DİFnot

Birincil gdüler bütün canlılarda bulunur ve evrenseldir. Öğrenilmemiş yani doğuştan var olan gdülerdir. Yaşamanın sürdürülmesi için zorunludur. Yaşamanın ilk yıllarından itibaren etkilidir. Birçok sosyal gdünün temelini oluşturur.

Uyarıcı Kaynaklı Gdüler

Bazı davranışlar fizyolojik gdüden değil, çevredeki uyarıcılardan kaynaklanır. Merakı uyandığı için etrafını keşfeden, kurcalayan organizmanın kendine yeni ve değişken duyusal uyararı girdileri sağlamaktadır. Çocukların dokunma, kurcalama davranışları merak sonucu ortaya çıkmaktadır.

Karnımız aç olmadığı hâlde arkadaşımız yemek yerken yemeğin görüntüsü bizi yemek yemeğe gdüler. Arkadaşımızın yeni aldığı bir otomobili görmek için uzun süre yol yürümeyi göze alırız.

İkincil Gdüler (Sosyal)

Sosyal gdüler kaynağını toplumsal yaşamdan alır ve öğrenilmiştir. Beğenilme, üstün olma, başarılı olma, ait olma bu gdülere örnek verilebilir.

Sosyal gdüler yalnızca insanlarda görülür, toplumdan topluma ve bireyden bireye de değişebilir. Özellikle yaşamın ileriki yıllarında etkilidirler.

Sosyal gdülerin bir kısmı birincil gdülerden kaynaklanır. Örneğin insanda bulunan beslenme dürtüsü giderek insanlarla yeni ilişkiler kurmak biçiminde değişir.

Maslow'a göre bazı gdüler daha önemli ve önceliklidir. Bu öncelikli gdüler giderilmeden bir sonraki gdü ortaya çıkmaz.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşısı